

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

УДК 342.6(045)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.13>

АЛЕКСАНДРОВА М.

**АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО
УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ****ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPLY OF ELECTRONIC GOVERNMENT
IN UKRAINE: ADAPTATION OF EUROPEAN STANDARDS**

Стаття присвячена аналізу адміністративно правового забезпечення електронного урядування в Україні, шляхом адаптації європейських стандартів цифрової трансформації. Визначено, що цифрова трансформація держав, через діяльність державних інституцій – це головний пріоритет як країн Європейського Союзу, так і України. Проаналізовано ініціативу «Цифрове десятиліття ЄС», яка визначає напрями розвитку цифрової трансформації ЄС до 2030 року та аргументовано доречність впровадження визначених даною ініціативою європейських стандартів для України в частині розвитку електронного урядування. Серед яких виділено такі: людина та її права в центрі цифрової трансформації; підтримка солідарності та інклюзивності; забезпечення свободи вибору онлайн, тобто через цифрові інструменти; сприяння участі в цифровому публічному просторі; підвищення захисту інформаційної безпеки людей; і як результат – сприяння стійкості цифрового майбутнього.

Проаналізовано результати дослідження eGovernment Benchmark, яке досліджує стан розвитку цифрової трансформації eGovernment у 35 країнах Європи, 27 держав-членів Європейського Союзу, Ісландія, Норвегія, Швейцарія, Албанія, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Туреччина та з'ясовано стан цифрової трансформації в країнах ЄС.

Доведено, що впровадження європейських стандартів розвитку цифрової трансформації сприятиме розвитку адміністративно правового забезпечення системи електронного урядування в Україні. Серед яких виділено такі ключові рекомендації: створювати контент таким чином, щоб гарантувати, що послуги електронного уряду доступні для всіх користувачів у всьому їхньому різноманітті, включаючи користувачів із недостатніми цифровими навичками або тих, хто не має достатніх умов для їх використання; раціоналізувати надання послуг електронного уряду, щоб користувачі могли отримати доступ до всіх послуг через єдині портали та бази даних; оптимізувати взаємодію між різними рівнями та інституціями, щоб забезпечити більш послідовний та швидкий доступ до отримання тих чи інших публічних послуг.

Ключові слова: адміністративно правове забезпечення, електронне урядування, цифрова трансформація, цифрові технології, цифровізація, інформаційна безпека, цифрове суспільство, захист інформації, кібербезпека, електронна взаємодія.

The article is devoted to the analysis of the administrative and legal provision of e-government in Ukraine, through the adaptation of European standards of digital transformation. It was determined that the digital transformation of states, through the activities of state institutions, is the main priority of both the countries of the European Union and Ukraine. The "Digital Decade of the EU" initiative, which defines the directions of development of the digital transformation of the EU until 2030, is analyzed and the appropriateness of the implementation of the European standards determined by this initiative for Ukraine in terms of the development of e-government is argued. Among which the following are highlighted: a person and his rights at the center of digital transformation; support of solidarity and inclusiveness; ensuring freedom of choice online, i.e. through digital tools; promoting participation in the digital public space; increasing the protection of people's information security; and as a result – promoting the sustainability of the digital future.

The results of the eGovernment Benchmark study, which examines the state of development of eGovernment digital transformation in 35 European countries, 27 member states of the European Union, Iceland, Norway, Switzerland, Albania, Montenegro, North Macedonia, Serbia and Turkey, were analyzed and the state of digital transformation in the countries was clarified. EU.

It has been proven that the implementation of European standards for the development of digital transformation will contribute to the development of the administrative and legal support of the electronic government system in Ukraine. Among which the following key recommendations are highlighted: create content in such a way as to ensure that e-government services are accessible to all users in all their diversity, including users with insufficient digital skills or those who do not have sufficient conditions to use them; rationalize the provision of e-government services so that users can access all services through unified portals and databases; optimize interaction between different levels and institutions to ensure more consistent and faster access to certain public services.

Key words: *administrative and legal provision, electronic governance, digital transformation, digital technologies, digitalization, information security, digital society, information protection, cyber security, electronic interaction.*

Постановка проблеми. Розвиток країн Європи, зокрема України нерозривно пов'язаний із цифровою трансформацією усіх, без винятку сфер суспільного життя тієї чи іншої держави. Саме тому цифрова трансформація залишається головним пріоритетом як для країн Європейського Союзу, так і для України. Більше того, досягнення проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальних цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) до 2030 року має на меті створення сприятливих умов для розвитку людини та держави, що знову ж таки можливо забезпечити зокрема через успішну цифрову трансформацію.

Розвиток України, зокрема в частині публічного управління характеризується суттєвими змінами в різних сферах діяльності (економічному, політичному, суспільному, духовному тощо). Євроінтеграційні процеси в Україні вимагають використання надійних та дієвих форм публічного управління, які зможуть забезпечити реалізацію прав та інтересів громадян, та в ой же час забезпечать інформаційну безпеку. Тому саме електронне урядування є найбільш результативним способом комунікації на рівні громадянин – держава та бізнес – держава, та забезпечує взаємодію зазначених суб'єктів в частині отримання ними публічних послуг. Саме тому питання адміністративно правового забезпечення електронного урядування та адаптація і впровадження європейських стандартів та практик його реалізації є актуальним сьогодні.

Наукові публікації та дослідження з теми. Питання адміністративно-правового забезпечення електронного урядування досліджується відчизняними та закордонними науковцями та практиками. Зокрема серед українських науковців слід відзначити наукові роботи у цій сфері О. Бикова, І. Жаровської, О. Баранова, Н. Бортник, М. Міхровської, І. Личенко, В. Чорнописької, І. Бородін, О. Капля та інших. Також зазначені питаннями висвітлені в працях представників іноземної доктрини, зокрема: Garikipati S., Kambhampati U., Zamani Y.S., Repucci S., Slipowitz A.M. Nakib та інші. Однак проблематика залишається актуальною тому потребує подальшого комплексного дослідження.

Мета статті – дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення електронного урядування в Україні через адаптацію європейських стандартів розвитку цифрової трансформації.

Виклад основного матеріалу. Цифрова трансформація держав та їх урядів залишається головним пріоритетом для країн Європейського Союзу, саме тому в рамках ініціативи «Цифрове десятиліття ЄС» визначені цілі, які власне визначають напрям розвитку цифрової трансформації ЄС до 2030 року. Відповідно до зазначеного документу, Європа має на меті забезпечити надання всіх ключових публічних послуг онлайн до 2030 року, що власне є глобальною метою та має всі підстави бути втіленою в життя, оскільки містить матеріальне підґрунтя (інвестиції) та політичну волю для реалізації.

Що стосується матеріального забезпечення зазначеної ініціативи, то варто зазначити, що державам-членам вдалося виділити понад 26% загальних витрат у рамках програми відновлення ЄС та Resilience Facility (RRF) щодо цифрової трансформації держав-членів. Крім того, Європа створила необхідні основи для цифрових ініціативи, що орієнтовані на людину та європейські цінності, висвітливши їх в Декларації про Цифрові права та принципи (далі – Декларація). Європейська Комісія своєю діяльністю в сфері цифрової трансформації хоче забезпечити людям можливість користуватися перевагами, які дає цифрове десятиліття. Таким чином, Комісією був запропонований набір європейських цифрових прав і принципів, які відображають цінності ЄС і сприяють стійкому, орієнтованому на людину баченню цифрової трансформації.

Декларація була підписана президентами Комісії, Європейського парламенту та Ради, що відображає спільне політичне зобов'язання ЄС та його держав-членів заохочувати та впроваджувати права та принципи в усіх сферах цифрового життя. Європейські цифрові права та принципи доповнюють існуючі права, які задекларовані в різноманітних законодавчих документах, враховуючи особливості розвитку процесу цифрової трансформації різних сфер суспільного життя.

Принципи згаданої декларації базуються навколо таких основних стандартів: людина та її права в центрі цифрової трансформації; підтримка солідарності та інклюзивності; забезпечення свободи вибору онлайн, тобто через цифрові інструменти; сприяння участі в цифровому публічному просторі; підвищення захисту інформаційної безпеки людей; і як результат – сприяння стійкості цифрового майбутнього.

Зазначені європейські стандарти розвитку цифрової трансформації є актуальними і для України в контексті розвитку системи електронного урядування та її адміністративно-правового забезпечення. Зупинимось на деяких з них.

Людина у центрі цифрових трансформацій – стандарт, що має місце і в Україні та на основі якого і будуватиметься законодавча та інфраструктурна система цифрового забезпечення. Технології повинні слугувати інструментами для задоволення потреб та реалізації прав та інтересів громадян, в той же час це не повинно жодним чином порушувати їх безпеку чи основоположні права. Цифрова трансформація повинна задовільняти інтереси всіх без винятку людей, а це можливо тільки завдяки впровадженню наступного стандарту щодо солідарності та інклюзивності доступу до цифрових технологій. Адміністративно-правове забезпечення на національному рівні згаданого європейського стандарту має на меті забезпечити доступ вразливих груп населення, таких як особи похилого віку, які не володіють достатніми цифровими компетентностями, люди, що живуть у сільській місцевості та відповідно не мають належного доступу до технологій. В Україні в цьому напрямку активно працює Міністерство цифрової трансформації, створюючи умови для розвитку та навчання цифрових навичок та компетентностей для подальшого їх застосування з метою отримання публічних послуг та реалізації прав та інтересів.

Ще один європейський стандарт цифрової трансформації – свобода вибору щодо отримання тієї чи іншої публічної послуги онлайн. Кожна людина повинна мати можливість робити власний усвідомлений вибір в тому числі через мережу Інтернет [2]. Це стосується й взаємодії зі штучним інтелектом і відповідними алгоритмами. Декларація прагне гарантувати це шляхом просування орієнтованих на людину, надійних і етичних систем штучного інтелекту, які використовуються відповідно до цінностей ЄС. Адаптація даного стандарту для України в частині розвитку системи електронного урядування можлива через право вибору користувачів отримувати ті чи інші послуги як через свій смартфон чи комп'ютер, так і фізично в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, скориставшись допомогою фахівців. Особливо це актуально для вразливих груп населення, які або не мають доступу до мережі Інтернет, або загалом не володіють цифровими навичками, достатніми для отримання публічних послуг онлайн. Свобода вибору також включає свободу вибору

онлайн-сервісів, які ми використовуємо, на основі об'єктивної, прозорої та надійної інформації. Це, у свою чергу, передбачає забезпечення того, щоб кожен мав можливість конкурувати та впроваджувати інновації в цифровому світі.

Наступний європейський стандарт цифрової трансформації – участь у цифровому публічному просторі. Цифрові технології можна використовувати для стимулювання залучення та демократичної участі. Кожен повинен мати доступ до надійного, різноманітного та багатомовного онлайн-середовища та повинен знати, хто володіє або контролює послуги, якими він користується. Це заохочує плюралістичні публічні дебати та участь у демократії.

Цифрові принципи також підкреслюють необхідність створення цифрового середовища, яке захищає людей від дезінформації, маніпулювання інформацією та інших форм шкідливого контенту, включаючи переслідування та гендерне насильство. Крім того, він підтримує доступ до цифрового контенту, який відображає наше культурне та мовне розмаїття. Адаптація цього стандарту можлива в Україні через створення сприятливого адміністративно правового забезпечення участі громадян в публічному управлінні через використання цифрових інструментів впливу, що власне і є цифровою демократією. В Україні уже впроваджуються елементи такої демократії, через електронні петиції.

Наступний європейський стандарт цифрової трансформації – підвищення захисту інформаційної безпеки людей. Адаптації цього стандарту є важливою для реалізації пріоритетних напрямків розвитку цифрової трансформації України в частині забезпечення безпеки інформації та кібербезпеки. Кожен користувач повинен мати доступ до безпечних цифрових технологій, продуктів і послуг, які захищають конфіденційність. Цифрові принципи зобов'язуються захищати інтереси людей, підприємств і державних служб від кіберзлочинності та протистояти тим, хто прагне підірвати безпеку та цілісність нашого онлайн-середовища. В Україні це питання врегульовано нормами Закону України «Про захист персональних даних», який встановлює порядок забезпечення права кожного на доступ до інформації, якщо такою інформацією володіє суб'єкт владних повноважень [4]. Також Закон врегулює відносини, пов'язані із захистом та обробкою персональних даних, і спрямовується на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина. Іншими важливими нормативно-правовими документами у сфері захисту інформації є Закон України «Про доступ до публічної інформації», що регулює порядок здійснення й забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, яка становить суспільний інтерес [3]. Метою зазначеного Закону є забезпечити доступ громадян та бізнесу до публічної інформації, однак варто зазначити, що це не стосується отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними їхніх функцій, а також на відносини у сфері звернень громадян, що регулюються спеціальним законом.

Варто зазначити, що найбільшого поштовху щодо розвитку цифрової трансформації країн Європи надала пандемія коронавірусу, яка створила випробування для громадян, бізнесу та держав. Це власне і спонукало Європу переосмислити цінність цифровізації та спосіб надання державних послуг. Як результат – уряди змогли адаптуватися та стати більш цифровими.

Для аналізу стану цифрової трансформації в країнах ЄС варто проаналізувати результати дослідження eGovernment Benchmark, яке досліджує стан розвитку цифрової трансформації eGovernment у 35 країнах Європи, 27 держав-членів Європейського Союзу, Ісландія, Норвегія, Швейцарія, Албанія, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Туреччина. Це дослідження передбачало оцінку громадянами країн-учасниць цифрових державних послуг. Це дослідження оцінює публічні онлайн-послуги за чотирма параметрами, які складаються з 14 базових індикаторів, що розбиті на 48 питань, на які респонденти давали відповіді [9].

Оцінювалися наступні параметри цифрової трансформації: орієнтація на користувача, а саме з'ясувалося якою мірою послуги надаються онлайн, наскільки вони зручні для мобільних пристроїв та які існують механізми онлайн-підтримки та зворотного зв'язку [5]. По-друге, прозорість. В цьому параметрі з'ясувалося наскільки публічні послуги прозорі щодо формування політики та цифрових технологій процесів розробки послуг, а також про те, як обробляються персональні дані людей, щоб забезпечити безпеку інформації. По-третє, ключові чинники як і характеризуються через з'ясування технологічних механізмів для забезпечення електронного урядування. І на сам кінець – транскордонні послуги. В цьому параметрі необхідно з'ясувати наскільки легко громадяни з-за кордону можуть отримати доступ і використовувати онлайн-сервіси та які механізми онлайн-підтримки та зворотного зв'язку існують для транскордонних користувачів.

Дослідження eGovernment Benchmark порівнює, як уряди в Європі надають цифрові державні послуги. Результати даного дослідження констатують наступний стан цифрового розвитку країн Європи. Для орієнтованості на користувача багатообіцяючим є те, що більше восьми з десяти державних послуг, 81%, тепер доступні онлайн. Крім того, 92% державних веб-сайтів містять інформацію зручну для мобільних пристроїв і 87% мають функцію зворотного зв'язку. Що стосується прозорості, то 58% державних порталів інформують користувачів про те, чи і які з них особисті дані були перевірені та оброблені суб'єктами владних повноважень, які є надавачами цих послуг. Менше половини послуг, 43%, вказують, скільки часу знадобиться для виконання онлайн-процедури [9]. Однак, тільки одна третина суб'єктів, які є надавачами послуг запрошують користувачів висловити свою думку щодо розробки цифрових послуг. Дві третини всіх послуг дозволяють користувачам ідентифікувати себе онлайн за допомогою електронної ідентифікації. Понад три чверті урядів запровадили цифрову поштову скриньку та пропонують послуги, за допомогою яких користувачі можуть завантажувати або отримувати онлайн-документацію. Для транскордонних послуг близько половини послуг, 46%, можна отримувати онлайн. Ключовими перешкодами є мовні проблеми та проблеми ідентифікації іноземних громадян в тих чи інших державах.

Цифрове суспільство та цифрові технології приносять із собою нові способи навчання, розваг, роботи, досліджень і реалізації амбіцій. Вони також приносять нові свободи та права та дають громадянам ЄС можливість виходити за межі фізичних спільнот, географічного положення та соціального становища. Проте існує ще багато проблем, пов'язаних із цифровою трансформацією. Цифровий світ має базуватися на європейських цінностях – там, де ніхто не залишиться позаду, кожен має свободу, захист і справедливість. Європейське цифрове десятиліття – це місце, де кожен має навички використання щоденних технологій. Навіть малі підприємства використовують технології, щоб приймати кращі бізнес-рішення, взаємодіяти зі своїми клієнтами або покращувати частину своїх бізнес-операцій. Зв'язок охоплює людей, які живуть у селах, горах і віддалених районах, тому кожен може отримати доступ до онлайн-можливостей і скористатися перевагами цифрового суспільства. Основні державні послуги та адміністративні процедури доступні онлайн для зручності громадян і бізнесу. Саме про такі перспективи мріють громадяни та держави Європи, де Україна не є винятком. А забезпечити їх досягнення можливе через цифрову трансформацію, розвиток електронного урядування. Та в той же час стає неможливим без якісного адміністративно правового забезпечення системи.

Сучасний період розвитку людства можна без перебільшення назвати цифровим десятиліттям, що має на меті забезпечити роботи всіх аспектів цифрових технологій та інновацій для людей. Політична програма Digital Decade визначає цифрові амбіції на наступне десятиліття у формі чітких конкретних цілей. Основні цілі можна звести до 4 пунктів: населення з цифровими навичками та висококваліфіковані цифрові професіонали; безпечні та стійкі цифрові інфраструктури; цифрова трансформація бізнесу; цифровізація державних послуг. В той же час забезпечення основних цілей нерозривно пов'язано із кібербезпекою та захистом інформації [8].

Висновки. Впровадження європейських стандартів розвитку цифрової трансформації сприятиме розвитку адміністративно правового забезпечення системи електронного урядування в Україні. Серед яких варто видалити такі ключові рекомендації. По-перше, створювати контент та його дизайн таким чином, щоб він був орієнтований на користувача. Це в свою чергу забезпечить доступ до публічних послуг всіх громадян, включаючи і тих користувачів, які не володіють достатнім рівнем цифрових компетентностей, а також тих, хто не має достатніх умов для їх використання (доступу до цифрових інструментів). По-друге, систематизувати електронні послуги за життєвими ситуаціями, що зробить їх простішими і доступнішими в пошуку та використанні, а також можливість їх використання через єдиний портал. По-третє, оптимізувати взаємодію між різними рівнями та державними інституціями, які власне і є надавачами електронних послуг, щоб забезпечити більш послідовний і менш затратний по часу і ресурсах процес.

Список використаних джерел:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року No 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
2. United Nations, “Secretary-General’s Nelson Mandela lecture: ‘Tackling the inequality pandemic: a new social contract for a new era’ [as delivered]”, 18 July 2020, available at <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-07-18/secretary-generals-nelson-mandela-lecture->

%E2%80%9Ctackling-the-inequality-pandemic-new-social-contract-fornew-era%E2%80%9D-delivered

3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.01.2017 № 2297-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2297-17>

5. Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2481/oj>

6. United Nations, “Secretary-General’s Nelson Mandela lecture: ‘Tackling the inequality pandemic: a new social contract for a new era’ [as delivered]”, 18 July 2020, available at <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-07-18/secretary-generals-nelson-mandela-lecture-%E2%80%9Ctackling-the-inequality-pandemic-new-social-contract-fornew-era%E2%80%9D-delivered>

7. United Nations, General Assembly, “Road map for digital cooperation: implementation of the recommendations of the High-level Panel on Digital Cooperation”, report of the Secretary-General (A/74/81), 29 May 2020, available at <https://www.un.org/en/content/digital-cooperation-roadmap/>.

8. The Digital Decade policy programme 2030, file:///Users/captainroshchuk/Downloads/Digital_Decade_factsheet_update_January_2023_sQJEKpJFAruAY4d2AcLTsMmKBLy_79267.pdf

9. eGovernment Benchmark 2022, file:///Users/captainroshchuk/Downloads/eGovernment_Benchmark_2022_1_Insight_Report_D246JnMGMhNuyox4hB7uDeIRLCI_88517%20(1).pdf

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.14>

БОСА І.В.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM OF CREATING PROPER CONDITIONS FOR ADVOCATE ACTIVITIES

У статті досліджено питання механізму адміністративно-правового створення належних умов діяльності адвокатури. На основі аналізу зазначено, щодо до ознак адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури слід віднести: адміністративно-правове забезпечення є видом право-забезпечувальної діяльності держави; об’єктом забезпечення виступають права, свободи та законні інтереси адвокатури; адміністративно-правове забезпечення здійснюється на основі делегованих державою повноважень суб’єктами спеціальної компетенції, статус яких встановлено у законі; процес забезпечення реалізується через особливий правовий механізм; метою використання правового механізму є захист, охорона, відновлення прав, свобод та інтересів адвокатури, а також профілактика та припинення їх порушень.

Визначено, що адміністративно-правовий механізм створення належних умов діяльності адвокатури включає в себе прийняття та впровадження законодавства, регулюючої функції та статус адвокатів. Зазначено, що це може включати в себе визначення прав та обов’язків адвокатів, механізми професійної етики, а також створення органів, що контролюють дотримання цих норм.